

17.12.2019

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Kivinokan asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2017-002742 T 10 03 03

Helsingin kaupunginmuseo on tutustunut Kivinokan asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan ja lausuu siitä perustehtävänsä mukaisesti kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta seuraavan.

Kivinokan alue Vanhankaupunginlahteen rajautuen on Herttoniemen siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamaton alue. Voimassa olevassa Helsingin yleiskaavassa (2016) alue on merkitty virkistys- ja viheralueeksi ja merellisen virkistykseen ja matkailun alueeksi. Asemakaavatyö on aloitettu ja osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa työn lähtökohdaksi mainitaan Kivinokan alueen suunnittelu virkistys- ja viheralueeksi sekä monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi. Helsingin kaupunki omistaa suunnittelualueen maa- ja vesialueet.

Asemakaavan lähtökohtana ovat Kivinokan luontoarvojen, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön ja perinteisen kesämajatoiminnan säilyminen sekä yleisen virkistyskäytön ja merellisen virkistykseen ja matkailun kehittäminen alueella. Luonnonsuojelulain perusteella suojeltu Kivinokan vanha metsä kaavoitetaan suojelun alueeksi. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön rajausta määritellään, suojeltaville rakennuksille ja puistolle tulee suojelumerkinnät. Yleinen virkistyskäyttö turvataan selkiyttämällä kesämaja-alueiden ja virkistysalueiden rajautumista sekä yleiselle jalankululle tarkoitettua käytävä- ja polkuverkostoa. Kaavatyön yhteydessä kesämaja-alueiden luonnonhoidon ohjeita ja mökkien tyyppiirustuksia tarkistetaan. Uimarantaa palveleville rakennuksille ja lähivirkistysalueiden toiminnoille varataan kaavassa riittävät alueet. Kaavoitettaville viher- ja virkistysalueille laaditaan yleisuunnitelmia ja hanke-ehdotuksia kaavatyön yhteydessä. Merellisen virkistykseen mahdollisuuksia lisätään osoittamalla paikkoja vesiliikenne- ja venelaitureille. Olevien venesatamien alueille määritellään toiminnan tarvitsemat tilavaraukset. Kaava-alueella olevat, merellisen Helsingin tavoitteisiin kuuluvan Vanhankaupunginlahtea kiertävän yhtenäisen rantareitin puuttuvat osat suunnitellaan. Uuden yleiskaavan toteuttamiseen liittyvästä Rastilan leirintäalueen siirtämisestä on tehty selvitys vaihtoehtoisista sijoituspaikoista sekä valtuustopöytäkirjat, joiden pohjalta kaavatyön yhteydessä tutkitaan leirintämökkien ja telttailun sijoittamista Kivinokkaan. Kaava-alueelle laaditaan liikennesuunnitelma, jonka ta-

17.12.2019

voitteena on minimoida alueella välttämättömän ajo- ja huoltoliikenteen haitat yleiselle jalankululle sekä määritellä eri toimintojen tarvitsemat pysäköintipaikat.

Kaavan valmistelun yhteydessä arvioidaan kaavan toteuttamisen vaikutuksia muun muassa ihmisten elinympäristöön, kaupunkikuvaan, luontoon, virkistykseen, maisemaan, kulttuuriperintöön, merellisen Helsingin strategian toteutumiseen, matkailun edistämiseen ja liikenteeseen. Tarvittavat selvitykset kaavaratkaisun merkittävien vaikutusten arvioimiseksi laaditaan. Vaikutusten arviointia suorittavat kaavan valmisteluun osallistuvat kaupungin asiantuntijat sekä tarvittaessa muut viranomaiset ja osalliset.

Kivinokan historiasta

Kivinokan asemakaavoitettava alue koostuu maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti erilaisista kulttuuriympäristöistä, jotka ovat Kivinokan kesämaja-alue, Kulosaaren kartano ja Herttoniemen siirtolapuutarha. Lisäksi alueella on rakentamatonta metsä- ja kallioaluetta, joilla on luontoarvoja. Alue on ollut kokonaisuudessaan alun perin Kulosaaren kartanon maita. Brändön (Kulosaaren) vanhin kartta on vuodelta 1692, ja historiallisissa lähteissä Brändön kylänpaikka mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1515. Kartassa näkyi Brändön kartano. Kartano siirrettiin 1700-luvun puoliväliin mennessä jonkin matkaa etelämmäs ja vanha tontti jäi tyhjilleen.

Kivinokan kesämaja-alue sai alkunsa työväestön virkistyspaikkana 1900-luvun alkupuolella. Työläiset asuivat Helsingissä ahtaissa oloissa ja etsiytyivät vapaa-aikoinaan pääkaupungin saariin ja kansanpuistoihin. Työväenyhdistykset tarjosivat vuokraamaan Vanhankaupunginlahden rantoja ja saaria leirytympäispaikoiksi työläisille. Ranta-alueet kuuluivat alun perin Viikin, Kulosaaren, Herttoniemen ja Kumpulan kartanoille. Sörnäisten työväenyhdistys vuokrasi Kivinokkaa vuosina 1916–25 Brändö-yhtiöltä ja samoihin aikoihin urheiluseura Helsingin Ponnistus vuokrasi Kivinokan niemen länsipäätä. Kivinokka siirtyi kaupungin omistukseen vuonna 1927 ja Kivinokan kansanpuisto perustettiin vuonna 1931 helsinkiläisten retkeily- ja telttailualueeksi. Kesämajat rakentuivat alueelle pikkuhiljaa sen jälkeen kun vuonna 1934 oli vahvistettu järjestyssääntö, jonka mukaan alueelle sai rakentaa kiinteiden lautohien päälle kangasteltoja ja pahvista tai puukuitulevystä rakennettuja majoja. Kivinokkaan rakentui kiinteää mökkiasutusta 1940-luvun alusta lähtien. Vuonna 1946 saatiin tarkemmat ohjeet rakentamiselle, kun kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati alueelle tyyppimajan piirustukset.

17.12.2019

Herttoniemen siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1934 Kulosaaren kartanon maille, jotka kaupunki oli hankkinut omistukseensa. Siirtolapuutarhan ensimmäisen ehdotuksen piirsivät siirtolapuutarhaneuvoja Elisabeth Koch ja sosiaalilautakunnan sihteeri, arkkitehti Arnold Eriksson vuonna 1930. Ehdotuksen pohjalta asemakaava-arkkitehti Birger Brunila laati asemakaavan. Alueelle perustettiin 182 palstaa. Siirtolapuutarhan kerhorakennuksena toimii kartanon entinen tupakankuivausrähi. Rakennus mainitaan vuonna 1805 kartanon rakennuksista tehdystä luettelossa ja se saattaa olla peräisin 1750-luvulta. Rakennusta käytettiin riihenä 1800-luvun lopussa.

Helsingin kaupunginmuseon kanta

Kivinokan alueen käyttö virkistykseen ja siirtolapuutarha- ja kesämaja-toimintaan on vakiintunut. Koko Kivinokan alue on arvotettu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi, jonka merkitys liittyy helsinkiläisen työväestön vapaa-ajanviettoon 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Alueella on maisemallisia, kulttuurihistoriallisia ja rakennustaiteellisia arvoja, jotka tulee asemakaavatyössä ottaa huomioon ja säilyttää erilaisin kaavamääräyksin ja -merkinnöin.

Kulosaaren kartanopuistoa koskevat tarkemmat suojelutavoitteet voidaan laatia, kun aluetta koskeva ympäristöhistoriallinen selvitys valmistuu. Myös Kulosaaren kartanon päärakennus tulee suojella.

Brändön historiallisen ajan kylänpaikan vanhasta tontista sijaitsee nykyisen Herttoniemen siirtolapuutarhan alueella ja on todennäköisesti tuhoutunut uudemman maankäytön seurauksena. Tontin pohjoisreuna on rakentamatonta nurmikkoaluetta, jonka halki kulkee ulkoilupolku. Paikalla ei ole näkyvissä vanhoja rakenteita, mutta on mahdollista, että niitä on säilynyt maan alla. Myös Brändön kartanon nykyinen paikka sopisi vanhaksi tonttimaaksi. On mahdollista, että kartano on siirtynyt 1700-luvulla vanhalle tontille. Säilynyt osa historiallisesta kylänpaikasta tulee merkitä asemakaavassa sm-merkinnällä ja asianmukaiselle kaavamääräyksellä.

Herttoniemen siirtolapuutarha-alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY 2009-kohde. Siirtolapuutarha on merkitty voimassa olevassa asemakaavassa (2007) säilytettäväksi merkinnällä RP/s ja määräyksellä, joka kuuluu: ”Siirtolapuutarha-alue, jolla ympäristö säilytetään. Alueella olevien rakennusten, puutarhamökkien, piha-alueiden ja puutarhapalstojen kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää.” Asemakaavatyön yhteydessä tulee jatkossa pohtia, onko ny-

Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristötiimi,
kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

4 (4)

17.12.2019

kyisen asemakaavan mukainen alueellinen suojelumerkintä ja sen määräysosa riittävä.

Lisätiedot

Johanna Björkman, tutkija, puhelin: +358 9 310 36473
johanna.bjorkman(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö